

Reasumując, praca Zdzisława Pawluczuka jest pozycją ciekawą. Pomimo przedstawionych zastrzeżeń prezentuje w miarę pełny obraz działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na terenach Pomorza Gdańskiego. Jest publikacją zwartą i przemyślaną. Napisana jest językiem żywym, chociaż czytelnika może znużyć ustawiczne wyszczególnianie działaczy, czy też szczegółowym opisem imprez sportowych i przedstawieniem ich zwycięzców oraz uczestników. Niemniej jednak należy polecić monografię Z. Pawluczuka wszystkim zainteresowanym historią Pomorza Gdańskiego jako pozycję przybliżającą skomplikowane dzieje tego obszaru.

Piotr Mickiewicz

Noty

Danzig. Gdańsk. Deutsch-polnische Geschichte, Politik und Literatur.
Red. Sophie Kemlein, Siegfried Muenchenbach, Alexander Ohgke.
Dillingen 1996.

Książka składa się z trzech zasadniczych części, w pierwszej z nich umieszczono 12 artykułów, w drugiej trzy komunikaty, a w trzeciej materiały przeznaczone do wykorzystania w pracy dydaktycznej z niemieckimi uczniami i studentami.

Lektura poszczególnych tekstów nie nasuwa istotnych zastrzeżeń. Są one w części poprawnymi kompilacjami wiedzy zaczerpniętej z wybranej literatury polskiej i niemieckiej, poruszającej poszczególne zagadnienia. Z rzadka tylko, któryś z autorów sięga do oryginalnych źródeł. Uwaga ta dotyczy zwłaszcza artykułów poświęconych historii. Bez wątpienia oryginalny jest sposób korzystania z literatury, umiejętność precyzowania i jasnego przedstawiania syntetycznych wniosków, co uczniom, jak i nauczycielom bardzo ułatwi utrwalenie sobie wiedzy na temat Gdańska.

Innym walorem książki są liczne zdjęcia (niestety wyłącznie czarno-białe) i plany miasta, stanowiące ciekawą ilustrację dla osób nie zaznajomionych z problematyką gdańską.

Zawartość merytoryczna zbioru jest szalenie różnorodna. Odnosi się nawet wrażenie, że zestawiono w niej nazbyt wiele tematów, które razem nie tworzą spójnej całości ani pod względem merytorycznym, ani chronologicznym. Można się o tym przekonać czytając spis tytułów poszczególnych artykułów.

Umieszczenie niektórych tekstów w tym zbiorze jest wręcz zaskakujące, zważywszy ramy tematyczne określone w tytule głównym i podtytule. Bo cóż wspólnego z historią, polityką i literaturą Gdańska ma artykuł Eugeniusza Andrulewicza poświęcony ekologii Zatoki Gdańskiej? Artykuł sam w sobie jest ciekawy, ale niezbyt pasuje do innych tekstów. Redaktorzy pragnęli dostarczyć nauczycielom w Niemczech, zajmującym się problematyką gdańską materiałów pomocniczych do zajęć szkolnych. Artykuł E. Andrulewicza zainteresowałby z pewnością geografów, biologów czy ekologów, ale bardzo wątpię czy szukaliby pracy z tej dziedziny właśnie w tym tomie.

Innym przykładem wątpliwego doboru zagadnień jest publikacja Christiny Muelleck na temat bitwy pod Grunwaldem. Po jej przeczytaniu, można stwierdzić, że nie wiąże się ona w żaden bezpośredni sposób z gdańską tematyką zbioru, i mogła być z powodzeniem pominięta. To samo dotyczy fragmentów umów polsko-niemieckich, zawartych w latach 1950-1991.

Z pewnością w pracy występują też dysproporcje pomiędzy poszczególnymi wątkami. Dla przykładu ludności żydowskiej poświęcono ponad dwadzieścia stron, podczas gdy inne wyznania mniejszościowe zostały praktycznie w ogóle pominięte. Nie sposób więc znaleźć informacji na temat wyznawców prawosławia czy islamu. Nie znajdziemy tu jednego artykułu monograficznego na temat gospodarki Gdańska na przestrzeni stuleci. Oto inny przykład zachwiania proporcji. Jeżeli bardzo szerokiemu zagadnieniu wielokulturowości Gdańska na przestrzeni blisko dziesięciu stuleci (S. Kemlein) poświęcono 22 strony, to relatywnie wąskiemu zagadnieniu kontaktów literackich mieszkańców Gdańska w XVI-XVIII stuleciu (E. Kotarski) stron 12.

Mankamentem zbioru jest widoczny brak koordynacji zadań podejmowanych przez poszczególnych autorów, co występuje w sposób najbardziej ewidentny w pierwszej części książki. I tak wiele faktów historycznych jest powtórzonych w kolejnych artykułach, by wskazać tylko przykład pierwszych czterech – które pomimo odmienności poruszanych zagadnień dotyczą w części tych samych okresów w dziejach Gdańska i jego sąsiedztwa.

Wątpliwości budzi układ poszczególnych artykułów w tomie. Teksty na temat historii przeplatają się z innymi, poświęconymi literaturze czy bieżącym zagadnieniom politycznym. Trudno się w tym doszukać jakiejś metody, chyba że redaktorzy w sposób w pełni świadomy zdecydowali się na wprowadzenie swoistego chaosu tematycznego. Tom trudno uważać za udane kompendium wiedzy na temat Gdańska, jest to raczej zbiór oderwanych od siebie tekstów autorskich, które dadzą cztelnikowi prawdziwe, ale szczątkowe informacje na temat kilkunastu dowolnie wybranych przez redakcję kwestii.

Zdecydowaną większość w zespole autorów, którzy opublikowali swoje teksty w tomie stanowią Niemcy (12 osób), natomiast polski wkład wniosło sześciu naukowców.

Książka jest z pewnością warta przeczytania, ale przede wszystkim dla osób, które naukowo nie zajmują się badaniem dziejów Gdańska. Te bowiem mogą znaleźć nowatorskie koncepcje i wnioski tylko w artykułach dotyczących wąskich kwestii merytorycznych (np. E. Kotarski, E. Andrulewicz, Markus Krzoska czy A. Grzelakowski). Z nimi kontrastuje na przykład pięć pierwszych artykułów, będących po prostu poprawnymi kompilacjami.

Grzegorz Berendt

Ludność niemiecka na ziemiach polskich w latach 1939-1945 i jej powojenne losy. Materiały z konferencji, pod red. Włodzimierza Jastrzębskiego. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1995, 272 ss.

Pod redakcją Włodzimierza Jastrzębskiego, cenionego badacza stosunków narodowościowych w Polsce i okresu okupacji hitlerowskiej, ukazała się cenna praca poświęcona ludności niemieckiej w naszym kraju. Stanowi ona pokłosie ogólnopolskiej konferencji, o tej samej nazwie co tytuł omawianej pracy, która odbyła się w grudniu 1994 r. w Bydgoszczy.

Na podstawie dotychczasowego stanu badań, organizatorzy konferencji sformułowali dziewięć głównych problemów, które zasługują na wnikliwe analizy:

1. Liczebność, rozmieszczenie, struktura demograficzna i zawodowa oraz status prawny Niemców na ziemiach polskich w latach 1939-1945;

2. Elity władzy hitlerowskiej w Generalnym Gubernatorstwie i na polskich ziemiach włączonych do Rzeszy oraz na terenach wschodnich w latach 1939-1945. Stopień samodzielności poczynań w stosunku do wytycznych z Berlina;